

Per què València va rellevar Barcelona en el lideratge catalanoaragonès?

Autor: Marc Pons

Data de publicació: 14-03-2022

València va aprofitar l'etapa crítica de Barcelona durant el segle XV, una etapa marcada pels conflictes interns catalans, per rellevar-li la capitalitat de la Corona catalanoaragonesa. Article d'En Marc Pons.

València, 12 de juny de 1415. Alfons de Trastàmara, que seria anomenat el Magnànim; hereu del comte-rei Ferran I (el primer Trastàmara al tron de Barcelona) i la seva cosina Maria de Trastàmara-Lancaster; es casaven a la catedral. Després d'aquelles noces, la parella radicaria la seva residència a València; i d'una manera o d'una altra, la conservaria sempre; fins i tot quan, a la prematura mort de Ferran I (1416), Alfons va haver de prendre el relleu del pare a Barcelona. O, fins i tot, quan Alfons consumeix totes les seves energies en les empreses militars mediterrànies (1437-1442). Aquella fidelitat a València evidència que el Cap-i-casal valencià estava adquirint una dimensió que anava molt més enllà de la seva històrica funció. València havia iniciat el camí per rellevar Barcelona com a capital econòmica i demogràfica de la Corona catalana.

Vista de València (segle XVI). Font: Wikimedia Commons.

La Pesta Negra i l'alimentació

La primera onada de la Pesta Negra (1348-1351) —que va assotar la pràctica totalitat d'Europa— va castigar de la mateixa forma Catalunya i el País Valencià. Els diversos estudis d'aquell fenomen confirmen que la gran pandèmia medieval va afectar amb el mateix rigor i amb la mateixa intensitat Catalunya i el País Valencià, amb taxes de mortalitat entre un 33% i un 40%. Ara bé, també és cert que la recuperació va ser més ràpida a València que a Barcelona. El professor David Abulafia (de la Universitat de Cambridge) que ha estudiat àmpliament l'Edat Mitjana catalana; ho

atribueix a la tradicional varietat de conreus als voltants de València; que va tenir efectes molt positius en la dieta dels supervivents i de la seva descendència immediata; i que va contribuir a una recuperació demogràfica (de força del treball) més ràpida.

La recuperació i l'eclosió valencianes

Aquella recuperació va ser lenta, tant a Barcelona com a València, a causa dels rebrots que, de forma recurrent, van castigar de nou els entorns urbans fins a finals del segle. Els pogroms de 1391 contra els calls catalans i valencians —que van ser especialment devastadors a València i a Barcelona—, es van gestar i van esclatar en un context, encara, de ressaca pels efectes de la Pesta Negra. Però; en el moment que aquell escenari de dubte queda superat, València confirma la seva candidatura a nova capital econòmica de la Corona. I si bé és cert que Barcelona pren la iniciativa amb la construcció de la Llotja de Mar (conclusa el 1392) i la creació de la Taula de Canvi (1401); també ho és que València acolliria una colònia més extensa i més activa de mercaders estrangers, que la catapultarien a liderar les rutes de navegació comercial.

Vista de Barcelona (segle XVI). Font: Cartoteca de Catalunya.

Panses, figues, nous i olives... valencianes

Una altra vegada, la varietat de conreus va jugar a favor de València en aquella cursa. El professor Abulafia revela que, a finals del XIV, va sorgir un comerç de fruits cap a Flandes i Anglaterra. Les fonts documentals revelen un intens trànsit naval entre València, Bruges i Londres; que exportava panses, figues, nous, olives, vi... i ceràmica fina; i que importava llana en brut anglesa i teles fines flamenques. Durant aquest període de puixança (entre 1400 i 1450), València es va omplir de mercaders toscans, genovesos i venecians; que establien aliances comercials amb els potents armadors valencians, propietaris de coques preparades per solcar les aigües atlàntiques. I es va omplir de telers que transformaven la llana en brut anglesa en draps manufacturats valencians que es comercialitzarien arreu de la Mediterrània.

Barcelona: la Biga i la Busca

Mentre això passava (1400-1450); Barcelona en cap cas era aliena a aquestes dinàmiques. Ja hem esmentat les iniciatives precedents de la Llotja (un centre de negocis pioner a Europa) i de la Taula de Canvi (el primer banc públic i el primer organisme regulador de l'activitat bancària de la història). Fins i tot, la investigadora postdoctoral Maria Elisa Soldani (de la Universitat de Barcelona); ha inventariat l'existència d'una trentena de potents nissagues de comerciants toscans establertes a Barcelona molt ben avingudes amb els seus socis catalans, que vigoritzaven el comerç català. Però Barcelona vivia una etapa convulsa que, paradoxalment, era fruit de la recuperació: el conflicte que enfrontava les oligarquies patrícies (el partit de la Biga) i els gremis (el partit de la Busca). Aquest conflicte tindria conseqüències molt negatives per a Barcelona.

Representació d'una coca mercant catalana. Font: Museu Marítim de Barcelona.

Barcelona i Nàpols

El llarg conflicte de la Biga i la Busca (1425-1472); escenificat amb els freqüents i acusats “cops de timó” de les autoritats municipals en funció de quin partit governava; generaria un paisatge d'inseguretat jurídica que impulsaria un èxode mercantil català cap a Nàpols; i català i toscà cap a Sevilla. L'any 1442, Nàpols havia estat conquerida pel comte-rei Alfons el Magnànim, i els mercaders barcelonins s'hi van dirigir en massa per a rellevar els genovesos i venecians que havien estat expulsats després de l'ocupació catalana. Nàpols i Barcelona van esdevenir dues germanes bessones. Però, la fragmentació d'aquella força mercantil va beneficiar València; que no tan sols no havia expulsat els seus mercaders sinó que —durant l'etapa crítica de Barcelona—, havia promogut l'arrelament dels comerciants estrangers amb l'expedició de cartes de naturalesa.

València, cap-i-casal

A finals del segle XV; València ja exercia, plenament, com a Cap-i-Casal econòmic i demogràfic de l'estat catalanoaragonès. Amb 100.000 habitants era la ciutat més poblada de la Corona (la seguien Nàpols amb 60.000, Barcelona, amb 40.000, i Palma i Saragossa, amb 20.000). No debades, el primer viatge colomí es va fabricar a València: a la casa de Lluís de Santàngel, banquer de Ferran el Catòlic; que, durant anys, va allotjar Colom i Cabot, les

dues principals figures de la navegació de l'època, i de qui una part de la investigació historiogràfica apunta un origen valencià. I era, també, la ciutat més poblada de la península Ibèrica (la seguien Sevilla, Lisboa i Granada amb 75.000 habitants). Durant aquella etapa, que s'ha anomenat "el segle d'or valencià", va ser la capital mediterrània del sucre, del tèxtil, de la fruita i de la ceràmica.

Vista de Nàpols. Tavola Strozzi (segle XV). Font: Museo Nazionale San Martino. Nàpols.

Per què València no va poder mantenir la seva posició?

Joan Fuster, figura senyera de la intel·lectualitat valenciana del segle XX, va proclamar que el resultat de la Revolució de les Germanies (1519-1522) va marcar l'evolució moderna i contemporània de València i del País Valencià. La derrota dels revolucionaris (les classes mercantils, els gremis i la petita pagesia propietària) a mans de les oligarquies (la corona hispànica i la noblesa latifundista local); va posar fi al somni d'una república valenciana, inspirada en les repúbliques mercantils de la península italiana. La repressió va assolir una intensitat de tal magnitud que va ensorrar i arruïnar el País Valencià i va convertir el Cap-i-Casal en una trista ombra del que havia estat. A finals del segle XVI, Barcelona, que ja recollia els fruits de la Revolució Remença catalana, rellevava València en la seva condició d'urbs principal de la Corona.

Marc Pons

Barcelona,
Diumenge, 13 de març del 2022

Enllaç:

https://www.elnacional.cat/ca/cultura/valencia-rellevar-barcelona-lideratge-catalanoaragones_725163_102.html